

Üçüncülük ve Ölü Anne Karmaşası Bağlamında Sağ Kalan Nesne¹

Jan Abram

İlk Kısım

Giriş

Dr. André Green 1927’de Kahire’de doğru. Çocukken Paris’e göç etti ve 30 yaşında psikanaliz kariyerine başladı. 1965’te psikanalist vasfını aldı ve Paris Psikanaliz Cemiyeti (SPP) üyesi oldu. Aradan neredeyse 20 yıl geçtikten sonra bu derneğin Başkanı oldu.

Green’i Squiggle Vakfı’nın 1987’de düzenlediği halka açık bir konferansta ilk kez dinlediğimde Paris Psikanaliz Cemiyeti’nin başkanıydı. 60 yaşındaydı ve 20 yılı aşkın bir süredir psikanalist olarak çalışıyordu. İngilizcede yalnızca tek bir kitabı yayımlanmış olsa da (Green, 1986) çok sayıda makalesi ve kitabı basılmıştı.

¹ Bu çalışma Psike İstanbul tarafından 17 Mart 2019 tarihinde Amerikan Hastanesi’nde düzenlenen “Bir Düşünce Bir Usta-André Green ve Babasal Bileşim” adlı etkinlikte sunulmuştur. *Psikanalizin Dili*’nde yayımlanmasına izin verdiği için Jan Abram’a teşekkür ederiz. (Ed.n.).

Buna karşılık ben onun yarı yaşındaydım ve psikanalize yeni başlamıştım. Özel muayenehanemi henüz yeni açmıştım ve Squiggle Vakfında henüz ders vermiyordum. Bunu yapmaya 1989'da başladım. Üstelik o vakitler *The Language of Winnicott* [Winnicott'un Dili] başlıklı bir kitap yayımlamak şöyle dursun Winnicott'un çalışmaları üzerine yazacağımı hayal bile etmemiştim.

Öyleyse André Green'in çalışmaları nasıl oldu da başından beri üzerimde böyle bir etkiye sahip oldu? Green'in çalışmalarında daha yolun başındayken beni etkilemiş olup bugün hâlâ etkilemeye devam eden o şey neydi? Bugün üzerine kafa yoracağım sorular bunlar.

1987'de dinlediğim konuşmanın başlığı "Analitik Pratikte Deneyim ve Düşünme"ydi (*André Green at the Squiggle Foundation*'ın Birinci Bölümü). Bu kitaptaki beş bölüme yazdığım giriş yazısında, ilk defa bir André Green konuşması dinleme deneyimime ilişkin anılarımı tarif ediyorum. Şimdi bile o mest olmuş dikkat hissini hatırlıyorum. Green notlarını kullanarak doğaçlama yaparken yavaş yavaş konuşuyordu. Psikanaliz pratiğine yönelik tutkusu ilham vericiydi. Bununla birlikte bir tedavi biçimi olarak psikanalize olan bağlılığı ve inancında, yaklaşımına dair çok fazla şey söyleyen bir şeyler vardı. Konuşma sırasında mest olsam da -bu Green'e yönelik güçlü aktarımımın açık bir işaretiydi- o vakitler Green'in özgünlüğünün kapsamını tam anlamıyla kavrayamamış olduğumu biliyorum. Bu alanda henüz çok yeniydim. Onun düşüncesinin inceliklerini geriye dönüp baktığımda ve şimdi daha iyi takdir edebiliyorum.

Green bu konuşmasında "olumsuzun çalışması" kavramını ortaya koymuştu. Bu terim yapıcı bakımdan analitik çalışmanın önyak olduğu ruhsal çalışmaya atıfta bulunur. Söz konusu bu analitik ilişki de düşünülmemiş bilineni bilince taşıma potansiyelini barındırır (s. 14). Bu bölümde, ruhsal değişimin analitik ilişkinin sonucu olarak nasıl ortaya çıktığını göstermek için Green'in yazılarında nadir rastlanan bir unsur olan klinik bir örnek vardır. Green şöyle yazmaktadır: "*Eğer hasta seanstaki devinim duygusunu deneyimleyebilirse ancak o zaman seansın dışındaki dünyada ilerlemeye ve çalışmaya devam edebileceğini düşünüyorum*" (s. 15). Green bunun ardından tekrarlama ya da canlandırma yerine "güncelleştirme"ye atıfta bulunup şöyle yazmaktadır: "Analist ve analizan adlı iki partner arasında gerçekleşen şey, tarihin bir

kişide nasıl oluşturulduğu, nasıl işlediği, nasıl etkili hale geldiği meselesiyle uğraşması bakımından tarihsel bir süreçtir” (s. 2). Green “kişinin tarihi” lafıyla ne demek istemektedir? Bu konuya daha sonra geleceğim.

Green 1990 yılında Squiggle Vakfında tekrar konuşma yapmaya davet edildi. Bu noktada Londra’da onu takip edenlerin sayısı İngilizcede yayımlanmış ilk kitabı *On Private Madness* (Green, 1986) ile birlikte artış göstermekteydi. Ben bu sırada Squiggle’da ders veriyordum. Bir yıl sonra, 1991’de Green “Üçüncülük Üzerine” adlı bir konuşma vermek için vakfa geldi. O vakitler Squiggle Vakfının yönetici yardımcısı olmak üzereydim ve Winnicott’un çalışmalarıyla ilgili çalışma grupları ve atölyeler düzenliyordum. Green’in ilk iki konuşmasını dinlemek unutulmaz olsa da üçüncülük üzerine olan bu üçüncü konuşması dikkatimi çok kesin ve güçlü bir biçimde çekti. Bunu açmama izin verin.

İngiliz nesne ilişkileri kuramı anneye özgü olana odaklanma eğilimi gösterir. Bu odaklanmanın sonuçlarından biri babaya özgü olanın geri planda kalmış olmasıdır. Sanki babanın rolünün anlaşılmasına gerek yoktur. Bunu biliyoruzdur. Böylece Kleinci gelişmeyle birlikte erken ruhsal gelişime istinaden anneye özgü olan hem kuramda hem de pratikte ön plana çıktı. Dolayısıyla Klein ve Winnicott’un çalışmalarında baba ihmal edilmiş gibi görünmekteydi. Bunun yanı sıra psiko-seksüalite gibi Freudcu kuramın temelleri de arka plana çekildi. “Seks yok lütfen, bizler İngiliz Nesne İlişkileri Kuramcılarıyız.” Böylece cinsellik ve babadan neredeyse hiç bahsedilmez oldu.

André Green 1991’de babayı geri getirdi. Parisli analist Squiggle Vakfı’ndaki Britanyalı dinleyicilerin karşısına çıkıp üzerine basa basa (Winnicott öğrencileri ve uzmanları için neredeyse kutsal bir söz halini almış bir ifade olan) “Bebek diye bir şey yoktur” DEĞİL, “Anne ve bebek diye bir şey yoktur,” dedi. Ne şok edici bir duyuruydu ama! Bu konuyla ilgili kendi fikirlerimi derinlemesine işlemem birkaç yılımı aldı. Bu fikirlere sunumumun ikinci kısmında değineceğim.

1992’de André Green’in Daniel Stern’le konuştuğu U.C.L.’deki bir konferansa katıldım. Green, Stern’in çalışmalarına bir hayli karşıydı ve eleştirilerini dile getirirken kendini hiç engellemedi. Benim bakış açımdansa, kendi klinik çalışmamda

hayati bir yere sahip olmayı sürdüren “klinik bebek” üzerine olan çalışmasını (Green, 1992) ilk duyuşumdu.

1993-1995 arasında Squiggle’da çalışırken *The Language of Winnicott*’u hazırlamaya başlamıştım. Metin yayımlanması için kabul edilmişti ama o vakitler Karnac Books’un sahibi olan Cesare Sacerdoti André Green’in metni okuyup arka kapağa bir destek yazısı yazmasını istiyordu. İtiraf etmeliyim ki epey hacimli olan ve Winnicott alıntılarıyla dolu metnimi Green’in nasıl değerlendireceği konusunda epey kaygılıydım. Söz konusu kitap Squiggle’daki dersleri verirken kullandığım notları bir araya getirmemin sonucuydu ve bunları başka birinin ilginç ya da daha doğrusu faydalı bulacağından gerçekten emin değildim. André Green’in metni “ansiklopediye yakın” bulunduğunu belirtmesiyle yaşadığım rahatlamayı ve hoş sürprizi hayal edebilirsiniz. Kitabın ilk baskısı Winnicott’un yüzüncü doğum yılı olan 1996’da yayımlandı.

Winnicott’un 1996’daki Yüzüncü Yıl Dönümü için Squiggle Vakfı 6 konuşma düzenledi ve André Green, Winnicott’un *Human Nature* adlı kitabı üzerine yazdığı makaleyi sundu. Söz konusu bu makale, derleme kitabın “The Posthumous Winnicott on Human Nature” başlığını taşıyan 4. bölümüydü. Green bu konuşmasında tekrar doğaçlama yaparak Winnicott’un 1950’lerde yazılmış olmasına rağmen ancak 1988’de, yazar öldükten 17 yıl sonra basılan insan doğasıyla ilişkili olarak ele aldığı temaların altını çizdi. Söz konusu konuşma Green’in psikanaliz hakkındaki derin bilgisini ve Winnicott’un eserlerini ne kadar yakından çalışmış olduğunu gösterdiği bir konuşmadır. Green’in çalışmalarının benim için bu kadar ilham verici olmasının bir nedeni de budur. Green eksiksiz araştırma yapar ve ayrıntılara gösterdiği ihtimam yazdığı her şeyin temelini oluşturur.

1996’da Squiggle Vakfı’nın yöneticisi olmuştum. Bu görevdeyken 1998 yılında gerçekleşen bir Green konferansının düzenlenmesine önyak oldum. Sabah Michael Parsons ve Juliet Mitchell makalelerini sundu. Öğleden sonraysa Gregorio Kohon Green’i tanıttı. Green bu esnada sabırla bekledi ve kendisinden evvel konuşan her konuşmacıyı dikkatle dinledi. Mükemmel bir İngilizceyle yavaş yavaş konuşarak o öğleden sonra kendi çalışmalarındaki bazı temalar üzerine yazdığı makalelerden yola çıkarak konuştu.

Bu konferansın ardından Green'in işbirliğiyle konuşmalarını yayına hazırlamaya başladım. Bu süreç e-posta döneminden önceydi, dolayısıyla mektuplaşıyorduk. Konuşmaların hepsi öncelikle yazıya döküldü. Bunun ardından yazıları Green'e göndermeden önce düzenliyordum. *André Green at the Squiggle Foundation*'ın ilk baskısı 2000'de yayımlandı. Memnuniyetle söyleyebilirim ki Green sonuçtan çok memnun kaldı. Öyle ki bu derlemeyi Fransızcaya çevirtti ve çeviri 2004'te P.U.F. tarafından yayımlandı.

2001'de *The Language of Winnicott* adlı kitabım Fransızcaya çevrilip yayımlandı. 2003 yılındaysa GERPEN [Çocuk ve Bebek Gelişimi için Psikanaliz Çalışmaları ve Araştırma Grubu] tarafından bu çeviriyi kutlayan bir konferansta makale sunmaya davet edildim. Tartışmacılar André Green ve René Roussillon olacaktı. "Ruhsallık içi sağ kalan nesne" kavramımı bu makalede geliştirmeye başladım.

Şimdi bu sunumdaki klinik çalışmayı tekrar ele alacağım. Bu sabahın ikinci kısmında Green'in kavramlarını klinik çalışmaya nasıl uyguladığımı gösterecek ve son olarak da Green'in "ruhsallık içi sağ kalmayan nesne" kavramıyla ilişkili olan "babasal bileşim" kavramımı nasıl etkilediğini tartışacağım. Buradaki çabam, benim bakış açımdan Green'in Winnicott'un olumsuz ve nesne kullanımı üzerine çalışmasına getirdiği kendi yorumunu Lacan ile Fransız psikanalizi temeliyle bütünleştirerek Freudcu Oidipus karmaşasını nasıl yeni bir biçimde derinlemesine işlediğini göstermek olacaktır. André Green'in çalışmalarında, hakkında daha sonra konuşacağım üzere, Winnicott'un son dönem çalışmalarındaki erken baba üzerine yürüttüğüm çalışmalarımı derinden etkilemiş kavram bilhassa budur.

Klinik Tablo

... analist olarak hastayla bir deneyim içine gireriz ve bu deneyimde gerçekleşen şeyin anlamı bizim için anlaşılabilir olabilecek olsa da yine de bu deneyimi hissedebilir, hakkında konuşabiliriz... Söyleyebileceğimiz şey deneyimin bir güncelleştirme olduğudur... ve bu güncelleştirmede deneyim insanın tarihsel doğasıyla ilişkilidir.

“Sağ kalmak” en önemli şey olduğunda, her analiz kendi evrelerinden geçecektir. Analitik süreçte analist, hastanın asıl nesnenin sağ kalmadığı bir biçimde sağ kalacak bir nesne deneyimleyeceği bir “ruhsal sağkalım” hâli sürdürmekle meşguldür. Histeriği analiz etmek analisti karşıaktarımsal eşikte tutan belli bir aciliyet niteliği yaratır. Jill beni yaklaşık on yıl boyunca bu eşikte tutmuş bu türden bir hastaydı.

Jill analizin başlangıcında babasına çok yakındı ve panik ataklarını kapsamaları için ona bel bağlamıştı. Beraber yürüttüğümüz çalışma boyunca bu bağımlılığımı analitik ortamda bana aktardı. Böylece babasının kaygı hâllerini ve babasının paniğini kapsamak için onu nasıl kullanmış olduğunu görebilecek bir konumda oldu.

Jill’i bana yönlendirmiş olan meslektaşım bana etrafta çok fazla panik olduğunu ve ön görüşmeden bir yıl önce bir çöküş yaşamış olan Jill’i kurtarmak için baskı altında hissettiğini söyledi. Başlıca semptomlar takıntılı düşünme ve panik ataklardı. Davranışsal terapi süreci Jill’e yardımcı olmuştu ama benimle olan ilk görüşmesinde öğrendiği tekniklerin işe yaramayacağından dehşete düştüğünü belirtti. Semptomlarının altında başka bir şey, anlayabilmesi için yardıma ihtiyaç duyduğunu hissettiği bir şey olduğunu düşünüyordu. Ayrıca bana kimi zaman korkunç derecede hasta hissettiği söylemiş olsa da, içinin derinliklerinde her daim demirden bir çubuk misali dört elle sarılabileceği bir kendilik duygusu vardı. Jill’in tarif etmiş olduğu bu uzak kendilik duygusunun da derin olduğunu hissettim ve bu aklıma gelişmemiş bir sağ kalan nesnenin varlığını getirdi. Bunun analitik alanı kullanan Jill için iyiye işaret olduğunu hissettim.

Öncelikle Jill’in çalışmamız boyunca seanslara getirdiği ve Jill’in gelişiminin farklı anlardaki zihin durumlarını tarif eden bazı sahneleri sunacağım. Mevzubahis “sahneler” aktarımda harekete geçen ruhsal travma ve çöküşün iç anlatılarını

² Bkz. Abram, J. (2000) (ed) (2016 Second Edition) *André Green at the Squiggle Foundation*, Londra: Karnac Books.

göstermektedir. İkinci olaraksa on yıllık analizin ortasında gerçekleşen Greenci bir “güncelleştirme”nin bir örneğini sunacağım.

Dikkat Çeken Anılar ve Çağrışımları

Jill mastürbasyon yapmaya başladığında 5-6 yaşlarında olduğunu sanıyordu ve bu eylem her zaman derin bir kaygıyla ilişkiliydi. Mastürbasyon yapmanın haz vermediğini, daha çok kaygılı/uyarılmış duygu hâllerini gidermenin bir yolu olduğunu belirtti. Bu zaman diliminde bir arkadaşı vardı ve onun evinde oynarlarken arkadaşının anne babasının yatak odasında pornografik dergilere denk gelmişlerdi. Jill geceyi arkadaşında geçirme davetlerini kabul edip sonra gecenin bir yarısında öyle panikliyordu ki arkadaşının evinden ayrılması ve anne babasının onu alması gerekiyordu.

Jill 7-8 yaşlarındayken acı verici bir anısı olur. Annesiyle sahilde yürürken onunla aynı yaşlarda bir kız çocuğunun “köprü” (bedeni baş aşağı döndürüp sonra da önce eller üzerinde yürümekten oluşan akrobatik bir hareket –parende atmaya benzer olsa da bundan daha zor bir hareket) yaptığını görürler. Jill kendiliğinden kızı taklip edip annesine “Bak bunu yapabiliyorum,” der. Annesi onunla ilgilenmez ve Jill’e gösteriş yapmamasını söyler. Jill kendini ümitsizce yaralanmış ve utanmış hissederken bir yandan da kafası karışmıştır ve şaşkındır: “Neden yapmayayım?”

Jill 9 yaşındayken ailesi iş nedeniyle yurt dışına gider ve gitmeden önce annesi Jill’e bu ziyarete hazırlık minvalinde “Hayatın Gerçekleri” hakkında bir kitap verir. Jill bunun nedenini hiçbir zaman anlamaz. Bu durum onun kafasını karıştırıp korkutur ve gidecekleri yerin nasıl bir yer olduğuna ilişkin pek çok düşlemi tetikler.

Jill’in yurtdışında geçen o yıla ilişkin bütün deneyimi travma ve kafa karışıklığından ibarettir. Annesine ilişkin anılarına bakılacak olursa annesi ruhen çökmüştü ve duygusal açıdan kızı için erişilebilir değildi. Bu esnada anneyle baba çocukları kendi başlarına bırakarak akşamları sık sık dışarıya çıkıyordu. Jill ona zorbalık ettiğini ve onu beraber pornografik film izlemeye zorladığını söylediği erkek kardeşiyle yalnız bırakılmaktan dehşete kapılıyordu. Bu belirli gelişimsel evredeki çok sayıdaki farklı travmayı tasvir eden pek çok sahne vardı. Bu sahnelerden yalnızca Jill’in

mücadelesinin yoğunluğunu açıklığa kavuşturan ve kendisinin sıklıkla atıfta bulunduğu iki sahneye değineceğim.

Aile ünlü bir şelaleye gider. Kıyısına gelip şöyle bir baktıklarında bir adamın intiharına tanıklık ederler. Adamın bedeni sanki sonsuza dek düşerken Jill'in gözleri bu bedene yapışıp kalır. Şok olmuş hâlde anne babasına döner ama ailesi panikle bu sahneden apar topar uzaklaşır. Jill eve dönerken arabada tarifsiz bir sessizlik olduğunu hatırlıyor. Konuşmaya çalıştığında sessiz olması söyleniyor ama konuşmaya çalışıp çalışmadığından gerçekten emin değil.

Diğer sahneyse oynamaya gelen bir arkadaşıyla ilgili. Bu arkadaşıyla bütün kıyafetlerini çıkarıp anne babasının yatağında dans ettikleri bir oyun icat ediyorlar. Jill cinsel açıdan uyarıldığını ve muzaffer hissettiğini hatırlıyor. Aynı zamanda annesine kızgınlık duyuyor ve bilinçli bir biçimde annesinin ölmüş olmasını arzuluyor. Bu sahnenin anımsanması yoğun bir utanç ve suçluluk hissi uyandırıyor. Bu, Jill'in tedavi sırasında sıklıkla atıfta bulunduğu bir sahne ve onun birincil sahneye ilişkin düşlemlerini, annesine ve aktarımda bana karşı olan öldürücü arzularını son derece canlı bir biçimde tarif ediyor.

Jill'in ergenlik döneminin başlangıcında onu erkek kardeşiyle evde bırakan anne babasına dair anılar var. İki kardeş de anne babaları eve vaktinde dönmediğinde ümitsizce endişelenmekteydi. Jill 16 yaşında geldiğinde rollerin değiştiğini ve artık anne babasını beklemek yerine babasının onu bekler olduğunu, kendini muzaffer hissettiğini ve bile isteye dışarıda olabildiğince uzun kaldığını hatırlıyor.

Jill 16-18 yaşları arasında sınavlarına çalışırken kendini tamamen kaybolmuş hissediyor. Annesi konuları seçiyor ve Jill çalışmıyor. Jill başarısız olduğunda, annesi Jill'in yetenekleriyle daha alakalı bir ders bularak onu kurtarıyor. Jill orada başarılı olup gerçekten de epey iyi ilerliyor. Bedenini kullanışı 8 yaşında yaptığı "köprü" hareketini andırıyor ancak bu sefer onu teşvik eden annesi, sanki "gösteriş yapması" ve performans sergilemesine izin veriyor. Jill'in seçtiği meslek anne babasının yatağında çıplak ve muzaffer biçimde ettiği dansla ilişkili oluyor.

Üniversiteden ayrıldıktan sonra iş arıyor ve birkaç ay içerisinde pek de sevmediği bir adamdan hamile kalıyor. Bu paniğe yol açıyor ve Jill bu zaman zarfında kendiy-

alakalı bütün sorumluluğu bırakıp bütün kararları “Bu bebeği doğuramazsın,” diyen annesine bırakıyor. Jill gebeliğin sonlandırılmasının ardından onu ziyaret eden annesinin yüzünü hatırlıyor ve annesinin bu kadar acı çeker görünmesinden içten içe hoşnut hissediyor. Bir yıl sonra bir çöküş yaşıyor ve başlıca takıntısı da lezbiyen ve AIDS olduğu yönünde. Davranışsal terapiye gitmesi bu noktada oluyor.

Söz konusu bu sahneler Jill’in iç dünyasındaki dinamikleri içeriyor ve gelişmekte olan çocuğunun ihtiyaçları karşısında ruhsal açıdan sağ kalmayan bir anneye ilişkin deneyiminin farklı katmanlarını gösteriyordu. Bu sahneler ayrıca kendilik duygusunun ihlâl edildiği ve deneyimin kataloglanıp dondurulduğu gelişimsel çöküşleri tarif etmesinin yanı sıra aktarımın farklı katmanlarını da gösteriyordu ve yavaş yavaş Jill’in ne kadar lanetlenmiş hissettiğini anlamaya başladık.

Şimdi bu sahneleri akılda tutarak, Jill’in “bastırılmış olan şimdide geri dönmek ister... defnedilmeye hazırlanmamış bir hayalet misali gizem çözülene ve büyü bozulana kadar rahat edemez” (Freud, 1919) mevzusunu bir sahne yaratarak gösterdiği noktaya kadar analiz sürecini genel hatlarıyla ortaya koyacağım.

Analizin Gidişatı

Travma yaratıcı etkenler hastanın kendi yoluyla ve hastanın tümgüçlülüğü içerisinde psikanalitik malzemeye girdiğinde analizde değişiklikler olur. Değiştirici olan yorumlar yansıtma bağlamında yapılabilen yorumlardır.

(Winnicott, 1960, s. 37)

Jill analizin işe yarayacağından son derece kuşkuluydu ve düzenli aralıklarla İngiliz basınında çıkmış psikanalizin tehlikelerini ele alan bir makale buluyordu. Jill bu zaman zarfında anne babasına çok bağlıydı ve onlarla her gün telefon yoluyla temas halindeydi. Anne babası Jill’i ailenin hastalığını taşımak dışında bir seçeneği olmayan hasta bir çocuk gibi kırılğan bir halde tutmak ister görünüyordu. Fakat Jill’in psikolojik farkındalığı ve analitik ortamı iyi kullanabilme yetisi takıntı semptomlarının azalmaya başladığı anlamına geliyordu, öyle ki ilk yılın sonunda bu semptomlar neredeyse ortadan kayboldu.

Jill çalışmamızın ikinci yılında dikkate değer bir ilerleme kaydetti. Maddi açıdan daha bağımsız olmak, ayrıca erkek arkadaşına daha çok uyan daha düzenli bir yaşama sahip olmak için kariyerini değiştirdi. Yaşamında düzenli bir yapıya ne kadar ihtiyaç duyduğunu fark etti. Erkek arkadaşıyla beraber ev kurmayı planlıyorlardı. Bu büyük bir kaygıya neden oldu ve Jill'in panik ve takıntı semptomları bu dönemde tekrar ortaya çıktı. Jill'in derin kaygılarının kadın olmaya yönelik korkusuyla ilişkili olduğunu anladık. Anne babasının onun büyümesini kaldıramayacağından emindi –bu durum onları kesinlikle öldürürdü. Jill erkek arkadaşıyla aynı evde yaşamaya başlayıp anne babasının onu öldürmediğini ya da çökmediklerini şaşırarak gördüğünde beraber yürüttüğümüz çalışma meyvesini vermiş oldu. Jill kendisi değişirken anne babasının da değişme yetisini gözlemledi. Bu, analizde başarılan ilk gelişimsel adımlardan biriydi ve gelişmemiş bir sağ kalan nesnenin büyümeye başladığını akla getiriyordu. Bu değişim, iki farklı nesilden gelen bu iki çiftin birbirini ziyaret etmekten ve beraber dışarı çıkmaktan hoşlanabilmesiyle giderek pekişti.

Jill analizin üçüncü yılının başında seans ücretlerini ödeyebiliyor, erkek arkadaşıyla mutlu bir yaşam sürüyordu ve yeni kariyeri başarılı bir şekilde biçimleniyordu. Anne babası ve erkek kardeşiyle ilişkisi ciddi biçimde değişmişti. Jill'in seans ücretlerini kendisinin ödeyebilmesi, babasından ayrılmasında hiç şüphesiz önemli bir adımdı. Jill babasının seansların ücretini ödemeye ve bu meseleye müdahil olmaya ne kadar ihtiyaç duyduğunu anladı ama bu durumun onu kızı olarak tuttuğunu hissediyordu ve iyi kazanan bir erkek arkadaşı vardı, üstelik evlenmeyi planlıyorlardı. Daha iyiye doğru olan her yeni gelişme evresinde Jill'in kaygıları artıyordu ve Jill eski savunmalarını bırakması gerekirken olumsuz terapötik tepkiye³ yakın bir şey gerçekleşiyordu. Fakat Jill'in analitik alanı kullanma becerisi kaygılarını anlamasını ve bunları derinlemesine çalışmasını sağlıyordu.

Panik semptomunun tekrar ortaya çıktığı zamanlarda ara vermek Jill için daima zor oluyordu. Analizin ilk yıllarında, tatil araları civarında, ben geri döndüğümde ya da son seanstan önce o benden ayrıldığında, çoğunlukla analize geri gelmeyeceğine dair bir eyleme dökme olurdu. Bu durumu benim ona yaptığımı düşündüğü şeyi bana

³ Olumsuz terapötik tepkinin sağ kalmamaya dayandığını ileri sürdüğüm 2018 tarihli metne bakınız.

yapma ihtiyacı ve içinde çok güçlü bir biçimde hissettiği, diğer kişi Öteki'yle giderken onun hep yalnız bırakılan kişi olması gerektiğine dair örüntüyü tekrarlayan bir şey olarak anlamaya başladık.

Bu dinamiğe ilişkin ayrıntılar, Jill dördüncü yılımda benim Bahar tatilim hakkında bir hata yaptığında dramatik bir biçimde ortaya çıktı. Yılın başlangıcı Jill'in yaşadığı ilk çöküşün yıl dönümüydü ve bu zaman dilimini halihazırda güçleştiriyordu ancak Jill bu yıl Mayıs'ta evlenecekti. Beraber yürüttüğümüz çalışmada ne kadar yol katettiğini ve ne kadar iyi hissettiğini fark ettiğinde çöküş yaşayacağına dair kaygıları iyice belirginleşti. Yine de daha önce belirtildiği üzere bu ilerleme olumsuz bir terapötik tepkiye neden oldu. Büyük bir kilise düğünü yapma planları, gelinliğini dikecek bir tasarımcı ve düğün için yapılacak düzenlemelerle ilgili olarak bir hayli gergin olan anne babası bu gerilemeye katkıda bulundu. Jill'le "haset korkusu" ve "başarının mahvettikleri"yle (Freud, 1919) ilgili temalar üzerine çalıştık. Jill hasta olma ihtiyacının ve babası tarafından kurtarılıp annesinin ona acıdığı günlere nostalji duyduğunun farkına vardı. Bu, kendisine haset edilmesi ya da kendisinden nefret edilmesi kanısından çok daha rahat bir konumdu.

Aktarıma hâkim olan, haset dolu ve kızgın, Jill çocuk kalarak topyekûn adanmışlığı konusunda ant içmezse onu öldürmeye hazır cadı anne olarak bendim. Analiz sırasında gergin bir ip üzerinde yürür görüldüğümüz zamanlar vardı ve aktarımın hezeyanlı bir aktarıma dönüşüp dönüşmeyeceğini merak ediyordum. Bahar tatili için ayrıldık.

Jill bahar tatilinin ilk haftasında uzaktaydı ve ailesiyle düğün hazırlıklarına son şeklini vererek bu sürenin tadını çıkarmıştı. Bir sonraki haftaysa benim yılın o vaktinde her zaman iki haftalık bir ara verdiğimi bilmesine rağmen seansları için (yanlılıkla) gelmişti. Seans için gelmiş ve evde birinin olduğu hissine kapılmış ancak ben kapıyı açmayınca çılgına dönmüştü. O gün beni aramış ve (elektrik kesintisi yüzünden) telesekreter mesajı benim sesim yerine bilgisayar sesine geri dönmüştü. "Neredesiniz?" diye bir mesaj bıraksa da bu durum onu iyice telaşlandırmıştı.

Erkek arkadaşı (analizin müttefiki) ona hata yapmış olması gerektiğini, "bunun daha önce hiç yaşanmadığını" söylemiş ve Jill zihninin bir yerlerinde erkek arkadaşının

haklı olduğunu bilse de “başka bir şey onu ele geçirmişti” –ondan alınıp götürüldüğüme dair güçlü bir kanı, sanki Marslılar yeryüzüne inmiş ve beni alıp götürüvermişlerdi. İkinci kez geldiğinde ve ben yine orada olmayınca daha da paniklemiş hissetmiş ve üçüncü kez geldiğindeyse bana karşı duyduğu öldürücü öfke duyguları benim onu boş yere umutlandığımdan ve başından beri evde olduğumdan emin olduğu için had safhaya varmıştı. Üçüncü seferde evdeki aile üyelerimden biriyle konuşmuş ve bu aile üyesi ona hâlâ evde olmadığını ve çalışmaya bir sonraki hafta başlayacağını söylemiş.

Jill artık gerçeklik düzeyinde hatasının farkına varmıştı ama beni her daim olmamı beklediği gibi terk eden bir anne olarak deneyimlediği duygusal bir hız trenindeydi. Fakat Jill’in bu sahneyi yaratması tekrar çalışmaya başladığımızda çok faydalı oldu çünkü duygusal yaşamının epey derinlere gömülü alanları üzerinde çalışmaya başlamasına yardımcı oldu. Zaman içinde Jill’in öfkesi ve intikam alma ihtiyacına odaklanabilir olduk. Bu öfkenin ardındaki düşlemler nelerdi? Jill beni bulamadığında ne hayal etmişti? Jill kocamla tatilde olduğuma ikna olduğunu itiraf etmekten mahcubiyet duydu. Benim kocamla birlikte ve o olmaksızın muhteşem bir yerde olup harika zaman geçirdiğimi hayal etmişti. Kendini son derece dışlanmış hissetmişti. Bu durum Jill’in kendi anne babasının ilişkisinden nasıl sürekli olarak son derece dışlanmış hissettiğine dair başka çağrışımlar ve anılar getirdi. Jill 16 yaşındayken eve gelip de annesi uyumaya gitmişken babasının hâlâ uyanık olduğu zamanlardaki zafer hislerinin anısıyla temasa geçmeye başladı. Babasını anne babanın yatağından uzak tutmanın verdiği bir zafer duygusu vardı. Şimdi onu savunacak panik olmayınca, Jill anne babası ve erkek kardeşiyle ilişkisinde duygularının oynadığı rolü görmeye başladı.

Bu sahnenin kapsadığı çelişkili, birbiriyle çatışan ve yoğun duyguların analizi, Jill için ilk defa anne babasına karşı duyduğu öfke, haset ve kıskançlığı tanımasına olanak tanıdı. Kendini terk edilmiş hissetmiş ve anne babasının beraber mutlu olmasını istememişti. Esasında anne babasının birlikte olmalarını istememişti. Jill küçükken annesi neden ona bu kadar ilgisiz davranmıştı? Kafası sürekli meşgul görünürdü. Buna rağmen babası eve geldiğinde annesi ona karşı mutlu ve ilgili davranırdı ve çocukları evde bırakıp dışarı çıkarak eğlenmeye hazır olurdu. Babası Jill’i panik ataklarından kurtardığı müddetçe, Jill annesine karşı duyduğu intikam duygularının

başarılı olduğunu hissetti. Bu eylem Jill'in annesinin canlı dikkatini ve sevgisini, tam da Freud'un Dora vakasında farkına vardığı gibi, ne kadar arzuladığını maskeleyişti.

Çift bu nedenle ayrılıp yok edilecek bir nesne haline geldi. Bu da tabii ki evlenmenin Jill'i ötekinin yıkıcı ve şedit arzularının hedefi kılacağı anlamına geliyordu. Eğer düğün gününde göz alıcı olursa kesinlikle ondan nefret edileceğini düşünüyordu. Hasetten kaçınması için esas göstermesi gereken şey ne kadar acı çekmiş olduğuydu. Benim ara verdiğim tarihlere ilişkin yaptığı hata, anne babasına karşı hissettiği bütün bu bastırılmış duyguları aktarımda yoğun bir şekilde bana getirdi. Evime üç kere gelip beni orada bulamaması deneyiminin bütünü, çocuklarını evde yalnız bırakıp terk eden, eğlenmeyi seven, ihmalkâr anne olarak bana ilişkin imgesini doğruladı. Jill'in aklına 6 yaşlarındayken arkadaşının evinden ayrılıp kendi evine dönme ihtiyacı duymasının nedeninin bu, yani anne babasının birbirinden uzak tutulduğunu temin etmek olabileceği geldi.

Verdiğim ara esnasında kendilerini göstermiş olan “defnedilmeye hazırlanmamış hayaletler”le tanışmak, daha fazla derinlemesine çalışma yoluyla büyü bozulduğundan daha da ileri yol katetmemiz için bize fırsat tanıdı. Bu durum Jill'in düğününden ve düğünün ardından çıktıkları balayından keyif almasını sağladı. Ne var ki hayaletler doğru düzgün gömülmemişti. Jill'in artan gelişimi zaman zaman stresli aşamalara gerilemeye neden olurken daha fazla pekiştirme ve derinlemesine çalışma devam etti.

Bu, düğünün bir-bir buçuk sene ardından Jill ve eşinin bir aile planlamaya başlamalarıyla bilhassa ön plana çıktı. Jill aşırı derecede çiftedeğerliydi ve yukarıda bahsi geçen bütün temalar yine ortaya çıktı. Anne olmaya dair kaygılarıyla mücadele ettikten sonra –bu esnada beni onun anne olmak şöyle dursun kadın olmasına izin vermeyecek bir cadı olarak duyumsuyordu– Jill ve kocası en nihayetinde “denemeye” karar verdi. Jill aylar boyunca gebe kalamamanın hayal kırıklığını yaşadı ve bu başarısızlığı onu sonsuza dek evli de olsa bir kız çocuğu olmaya mahkûm eden benim verdiğim bir ceza olarak yorumladı. Jill haset dolu saldırganla ilişkin düşlemlerini ayırt etmeye çalışırken geçen aylardan sonra gebe kaldı ama hamilelik testinin pozitif çıkmasından sonraki iki-üç gün içerisinde trajik bir şekilde dış gebelik teşhisi kondu ve hemen ameliyata alınarak yumurtalık tüplerinden biri alındı.

Bu bir felaketti ve Jill'in hiçbir zaman bebek sahibi olmasına izin verilmeyeceği yönündeki kanısını doğruluyordu. Ancak buraya kadar gelebilirdi. Gerçek sağkalım ön plana çıkmıştı. Dış gebelik durumunda fetüs tüpün içerisinden aşağı inip büyüyebileceği ve gelişebileceği bir alana geçemiyordu. Jill kendini tamamen fetüsle özdeşleştirdi. Ancak bir yandan da tüpte sıkışıp kalmanın yaşamını tehdit etmesi onu dehşete düşürmüştü. Yaşamını kurtaran ameliyat oldu ki bu ameliyat aynı zamanda daha önce yaşamına son verilmiş fetüsün kaderini tekrarladı.

Travma daha fazla çalışmayı beraberinde getirdi ve Jill'i çoğunlukla sonlandırdığı ilk gebeliğine ilişkin anılara götürdü. Jill geçmişe dönüp baktığında "Bu benim değil senin bedenini" dermişçesine bedenini annesine vermiş olduğunu hissetti. Jill erkek arkadaşıyla kendi bedeni için sorumluluk almama şeklindeki edilgen yoluyla annesinden intikam alma arzusunu fark eder oldu, Jill erkek arkadaşını reddetmek istese de annesinin Jill'e onunla kalmasını emrettiğini hissetmişti. Gebeliğin annesine karşı kindar bir eylem olduğunu görmeye, kürtajdan sonra büyük bir şok halinde olduğunu ve sanki bedeninin annesinin yerine geçme potansiyeli olduğunu kanıtlamayı göze aldığı için öldürülüp cezalandırılmış olduğunu hissettiğini anlamaya başladı. Pamuk Prenses'in en güzel kadın olduğunu söyleyen aynaya katlanamayan cadı gibi kendini yaşlı bir kadın kılığına sokup kadınlığın başlangıcına vardığında Pamuk Prenses'i öldürmeye çıkmıştı. Deneyimin bu katmanındaki aktarımda Jill yaşlıca kadın-cadı olan benim onun doğurganlığına tahammül edemeyeceğime ikna olmuştu.

Bu, yalnızca bir kazanan ve bir kaybedenin olduğu bir düzeydir. Ya o ya ben. Dış gebelik yaşadıktan sonra okuduğu onu etkileyen romanda *-Pi'nin Yaşamı-* genç bir çocuğun bir Bengal kaplanıyla aynı filikayı paylaşması gerekiyordu. Nasıl hayatta kalacaktı?

Filikanın dışında köpek balıklarıyla dolu derin bir okyanus vardı ama filikanın bir ucunda da aç bir Bengal kaplanı bulunuyordu. Jill bunun kesin öleceği korkusundan ötürü terk etmediği bir filika olarak gördüğü analize ilişkin deneyimini tasvir ettiğini düşündü ancak aynı şekilde filikada kalmak da beni, yani Bengal kaplanını, onu yiyip yutmaktan alıkoymak için kendinden uzakta tutmanın da bir yolunu bulması gerektiği anlamına geliyordu. Benim devasa yıkıcı gücümden nasıl olur da sağ çıkabilirdi?

Jill bebekleri olan arkadaşlarına karşı tahammül edilemez haset ve kıskançlığının onu içten içe yediğinin farkındaydı ve bu dayanılmaz duygular onun düşleminde bir sürü bebeği ve mükemmel bir yaşamı olan benimle de ilişkiydi. Romanda sağ kalan kişi gibi, Jill de ikincisinden ziyade ilk sağ kalma hikâyesine inanıyordu. İkincisi hayal edilemeyecek kadar korkunçtu –babanın ve erkek kardeşin katli, annenin kafasının kesilmesi. Romandaki karakterin bedeni sağ kalsa da zihni kalmadı. Winnicott’a göre nesnenin sağkalımı bu değildir.

Dış gebelik çevresindeki olaylar, Jill’in ameliyattan sonra onunla konuşmak için erişilebilir olmayarak (bir restorana gitmiş ve kapattığı telefonunu açmamıştı) onu tekrar hayal kırıklığına uğratmış annesine duyduğu hiddeti tekrar ele almaya zorladı. Ve annesi sonrasında pek çok panik atak geçirdiğinden Jill’e bakamadı. Bu esnada Jill hastaneye yatırıldıktan sonra onu aramam için bana bir mesaj bıraktığında onu aramayacağımdan emin olduğu için paniklemiş hissediyordu. (Onunla temasa geçmem için bana doğru numarayı bırakmamış olması önemlidir.) Dolayısıyla bahar tatili sahnesinde olduğu gibi kocası onu arayacağım konusunda Jill’i temin etti ve beni arayarak doğru numarayı bıraktı ancak Jill’i gerçekten aradığımda yine de şaşırıldı. Jill bu noktada 7 yıldır analizdeydi.

Jill’in hikâyesini burada, Bengal kaplanıyla aynı filikada bulunan oğlanın temsil ettiği ilkel sağkalım katmanını derinlemesine çalışmak için mücadele verdiği noktada bırakıyorum. Bu, analizin bu noktasında Jill’in aktarımı için uygun bir temsil oldu. Saldırganlık ve iştahla ilgili çocuksu kaygılar katmanını canlı biçimde betimlemektedir. Bengal kaplanı kimdi? Jill mi yoksa ben mi?

Çeviren: Burcu Halaç

Kaynakça

Abram, J. (2018). Angst vor der Verrücktheit. *Psyche* 4/2018.

Abram, J. (2014) De la communication et de la non-communication, recherche d’un objet qui survivra, *Revue Belge de Psychanalyse*, no. 64.

- Abram, J. (2015) La Mere tentatrice. Réflexions concernant un aspect de la théorie de Winnicott sur le psché-soma, *Revue française de psychosomatique* no. 47 (37-50).
- Abram, J. (2000) (ed) (2016 Second Edition) *André Green at the Squiggle Foundation*, Karnac Books.
- Bion, W.R. *Second Thoughts*, A Theory of Thinking p. 117 (yeniden basım 1987 Maresfield)
- Freud, S. (1919) *Moses and Monotheism* (SE 23).
- Freud, S. (1917) [1915] Mourning and Melancholia (SE 14).
- Freud, S (1916) Some character Types met with in Psychoanalytic Work (SE 14).
- Green, A. *André Green at the Squiggle Foundation*, edited by J. Abram (Karnac Books 2000).
- Green, A. (1980) The Dead Mother in *On Private Madness* (yeniden basım 1997 Maresfield).
- Winnicott, D.W. (1975) ...il est impossible d'être original sans s'appuyer sur la tradition. Jeu et realite, Gallimard – La localisation de l'expérience culturelle.
- Winnicott, D.W. [1953] (1988) *Human Nature*, Free Association Books.
- Winnicott, D.W. DWW on DWW [S. 581, 1967] (1989) in *Psychoanalytic Explorations*, Karnac Books.
- Winnicott, D.W. (1986) *Home is where we start from* (ed. R. Shepherd & M. Davis) Penguin, 1986. New York: W. W. Norton.
- Winnicott, D. W. Communication between Infant and Mother, and Mother and Infant, Compared and Contrasted [1967] (1988) in *Babies and their mothers*, Free Association Books).
- Winnicott, D.W. (1971) *Playing and Reliably*, Contemporary Concepts of Adolescent Development and Their Implications for Higher Education, s. 144 (yeniden basım Routledge).
- Winnicott, D. W. (1967). The Location of Cultural Experience. *Int. J Psychoanal* 48: 368-72.